

**Akademia Muzyczna
im. Karola Szymanowskiego
w Katowicach**

Wydział Wokalno-Instrumentalny
dyscyplina artystyczna: instrumentalistyka

Jadwiga Czarkowska

STRESZCZENIE PRACY DOKTORSKIEJ

*Klarnet basowy w polskiej muzyce solowej
i kameralnej*

Tematem niniejszej rozprawy doktorskiej jest klarnet basowy w polskiej muzyce solowej i kameralnej. Z uwagi na moje zainteresowania oraz wieloletnią współpracę z Orkiestrą Muzyki Nowej – zespołem zajmującym się wykonawstwem szeroko pojętej nowej muzyki, poddaję badaniom wybrane kompozycje powstałe w XX i XXI wieku, które opiszę w dalszej części streszczenia. Moja fascynacja klarnetem basowym i jego szeroką paletą różnorodnych brzmień skłoniła mnie do umieszczenia w niniejszej rozprawie rozdziału poświęconego współczesnym technikom wydobywania dźwięku możliwym do uzyskania na wspomnianym instrumencie dętym. Znajdują się w nim informacje dotyczące takich efektów jak: oddech permanentny, slap tongue, podwójne staccato, frullato, glissando, granie z jednoczesnym śpiewaniem, mikrotony, multifony, tryle, tremolo, bisbigliando, vibrato, smorzato oraz zęby na stroiku. Aby niniejsza dysertacja przydatna była zarówno dla klarncistów, jak i kompozytorów, każda z wymienionych technik zaopatrzona została w szczegółowy opis dotyczący barwy, sposobu wydobywania oraz propozycji graficznego zapisu. Bardzo wartościowym źródłem wiedzy z zakresu efektów współczesnych była dla mnie książka Harry'ego Sparnaaya zatytułowana *The Bass Clarinet: A Personal History*.

Polska literatura muzyczna z udziałem wspomnianego instrumentu nie jest zbyt rozbudowana, jednak można w niej znaleźć barwne kompozycje. Wybrane przeze mnie utwory stanowią dowód na jej różnorodność. Są interesujące zarówno pod względem konstrukcji, jak i zróżnicowanego doboru obsady. Dzięki niespotykanym zestawieniom instrumentów ukazana została szeroka paleta barw klarnetu basowego.

Zawarte w rozdziale I techniki współczesne można podziwiać w kompozycji Dominika Karskiego pt. *Oscillations of Presence*. Dodatkowym atutem we wspomnianym utworze jest wykorzystanie klarnetu kontrabasowego. Ten intrygujący duet zaskakuje ilością użytych efektów brzmieniowych, które świetnie sprawdzają się na wymienionych instrumentach dętych.

Różany ogród Zbigniewa Bargielskiego to kompozycja, w której nadrzędną rolę odgrywa dzieło literackie. Utwór ten oparty jest na poemacie *Burnt Norton* Thomasa Stearnsa Eliota w tłumaczeniu Czesława Miłosza. Sposób prowadzenia linii melodycznej ściśle podlega akcentacji tekstu, co stanowi duże wyzwanie interpretacyjne. Partia klarnetu basowego opiera się głównie na graniu motywów zaczerpniętych z głosu barytonu. W dalszym przebiegu dzieła jego rola wzrasta, obie partie stają się równorzędne. Bargielski stosuje interesujący zabieg, który polega na równoczesnym prowadzeniu dwóch częściowo niezależnych linii melodycznych. Ich kulminacje nie pokrywają się, jednak z zapisu wynika,

iż mają się one przeplatać w kontrolowany sposób. W opisywanym utworze mamy do czynienia z tak zwanym aleatoryzmem kontrolowanym.

Natomiast kompozycje Tomasza Jakuba Opałki cechuje silna rytmika, ostra akcentuacja oraz wartka narracja. Duet *4 Phases for 2* to wirtuozowski dialog klarnetu basowego z marimbą. Połączenie dwóch ciemno brzmiących instrumentów, z których jeden posiada szerokie możliwości harmoniczne i krótkie wybrzmienie, a drugi jest monofoniczny, stanowiło dodatkowe wyzwanie. Konstrukcja *4 Phases for 2* opiera się na silnej rytmice, akcentuacji i ich wzajemnym oddziaływaniu. Opałka buduje pewnego rodzaju iluzję brzmieniową poprzez mikroprzesunięcia rytmiczne oraz nieregularne akcenty. Partia klarnetu basowego zawiera liczne przebiegi drobnych wartości, multifony czy też slap tongue.

Ostatnia kompozycja to zadedykowany mi *D.N.A.* – koncert na klarnet basowy i zespół instrumentalny zaskakujący niespotykaną budową formalną. Opałka, chcąc nawiązać do idei „łańcucha” Witolda Lutosławskiego, wykorzystał wiedzę z zakresu genetyki, która posłużyła mu do stworzenia konstrukcji utworu. Kompozytor również świetnie wykorzystał szeroką paletę barw klarnetu basowego. W koncercie znajdziemy różnorodne multifony, glissando, granie z jednoczesnym śpiewaniem czy też slap tongue. Solową partię cechuje wirtuozeria, która widoczna jest w licznych przebiegach drobnych wartości granych zarówno legato, jak i staccato. Dodatkowym atutem jest przystępność koncertu *D.N.A.* dla publiczności. Wynika to z podejścia Opałki do samego procesu tworzenia. Mimo że trzyma się on ustalonych zasad, muzyka wraz z ostatecznym brzmieniem kompozycji stanowią dla niego nadrzędną wartość. Premiera opisywanego dzieła miała miejsce w sali kameralnej Filharmonii Narodowej podczas jubileuszowej, X edycji festiwalu „Łańcuch” odbywającej się w 2013 roku – Roku Witolda Lutosławskiego przypadającego na jego 100. rocznicę urodzin. Nagranie z tego wydarzenia ukazało się w 2016 roku na płycie zatytułowanej *Emerge* wydanej nakładem wytwórni fonograficznej Warner Classics.

Katowice, dn. 06.11.2018 r.

Jadwiga

Czarkowska

SUMMARY

The subject of the following PhD thesis is the bass clarinet in Polish solo and chamber music. As a result of my interests, and my long-term cooperation with *Orkiestra Muzyki Nowej* (the *OMN*), an ensemble dealing with performing music pieces widely considered as new music, the research in the thesis focuses on select works composed in the 20th and 21st centuries, which will be described in the latter part of this synopsis.

My fascination with the bass clarinet and its wide palette of various sounds has triggered me to include a chapter devoted to contemporary techniques of sound production that are possible to achieve and perform on this particular musical instrument. The chapter contains information on the following sound effects: circular breathing, slap tongue, double staccato, frullato, glissando, playing and singing simultaneously, microtones, multifonics, trills, tremolo, bisbigliando, vibrato, smorzato and teeth-on-reed. To make this dissertation useful for both the clarinet players and the composers, each of the techniques mentioned has been supplemented with a detailed description regarding the timbre, the manner of producing the sound, as well as a proposal for the graphic notation. I have found Harry Sparnaay's work *The Bass Clarinet – A Personal History* one of the most valuable sources of information in the area concerning contemporary sound effects.

The selection of Polish musical compositions including the bass clarinet is not very extensive, however, some colourful works may still be found, while the works selected for the analysis part of the thesis prove the Polish compositions to be diverse as well. The works presented in the thesis are interesting both as regards their structure, and a diversified selection of instruments used. It is thanks to these unusual combination of instruments that the wide sound palette of the bass clarinet has been shown. The contemporary techniques discussed in Chapter 1 can be enthused in Dominik Karski's *Oscillations of Presence*. An additional asset of this work is the use of the double-bass clarinet. This intriguing duo surprises with the amount of sound effects used, which work particularly well for the wind instruments mentioned.

Zbigniew Bargielski's *Rose Garden* is the type of a composition where a literary work plays the superior role. The composition is based on Czesław Miłosz's translation of *Burnt Norton*, a poem by Thomas Stearns Eliot. The manner in which melody is being developed is strictly defined by the accentuation of the text of the poem, which constitutes a significant interpretative challenge. The bass clarinet part is based mainly on the motifs taken from the baritone voice part. In the further stage of the composition its [the bass clarinet] role is growing in importance, up to the point when both parts become of equal status. Bargielski uses an interesting method of simultaneously

developing two partially independent melodic lines. Their culminations do not coincide, yet the notation suggests that they are to interweave in a controlled manner, therefore in this composition we may encounter a form of controlled aleatorism.

Tomasz Jakub Opałka's compositions, on the other hand, are characterized with strong rhythmicity, sharp accentuation and lively narration. The duett *4 Phases for 2* is a virtuoso dialogue between the bass clarinet and the marimba. The combination of two dark-sounding instruments has been an additional challenge, as one of them demonstrates wide harmonic possibilities and short resonant sounds, while the other is monophonic. The structure of *4 Phases for 2* is based on strong rhythmicity, accentuation and their mutual influence. Opałka creates a form of a sound illusion by micro-shifts in rhythm, as well as irregular accents. The part of the bass clarinet includes numerous passages of small notes, multifonics or slap tongue.

The last composition is Opałka's *D.N.A.*, a concert for a bass clarinet and an instrumental ensemble, which surprises with an unusual formal structure. In order to connect with the idea behind Witold Lutosławski's *Łańcuch (Chain)*, Opałka used the knowledge from the field of genetics, which helped him to plan the structure of this work. The composer expertly used the tone palette of the bass clarinet again here. Varied sound techniques can be found in the concert: various multifonics, glissando, slap tongue, or simultaneous singing and playing the instrument. The solo part is characterized with virtuosity which can be noticed in numerous small notes sequences performed both legato and staccato. An additional value of the *D.N.A.* concert is its accessibility for the public, which results from Opałka's attitude towards the creation process. Even though he follows some strict formal rules, it is the music along with the final sound of the composition that are of superior importance for him. The premiere of the work described above took place in the chamber room of the National Philharmonic, during the 10th edition of "Łańcuch" Festival that took place in 2013, which was celebrated as the year of Witold Lutosławski on the occasion of the centennial anniversary of his birth. The recording of this event was published by Warner Classics in 2016, in the form of an album entitled *Emerge*.

Katowice dn. 06.11.2018 r.
Jadwiga
Crankowska

dr hab. Paweł Krauzowicz
dziedzina: sztuki muzyczne
dyscyplina artystyczna - instrumentalistyka

Kraków; 14.12.2018r.

Zleceniodawca recenzji:

Akademia Muzyczna im. Karola Szymanowskiego w Katowicach, pismo z dnia 05.11.2018 r., zlecenie podjęte na podstawie ustawy z dnia 14.03.2003 r. (t.j. Dz. U. 2014 poz.1852 z póź. zm.).

Dotyczy:

Decyzji Rady Wydziału Wokalno - Instrumentalnego z dnia 25.09.2015 w sprawie powierzenia mi funkcji recenzenta w przewodzie doktorskim mgr Jadwigi Czarkowskiej.

Do nadesłanego mi przez Dziekana Wydziału Wokalno - Instrumentalnego prof. zw. dra hab. Feliksa Widerę pisma, zostały dołączone następujące dokumenty:

- dokumentacja Doktorantki,
- praca doktorska,
- dotychczasowe czynności przewodowe tj.:
 - **Uchwała** Rady Wydziału Wokalno - Instrumentalnego Akademii Muzycznej im. Karola Szymanowskiego w Katowicach z dnia 07.05.2015 r. w sprawie wszczęcia przewodu doktorskiego mgr Jadwigi Czarkowskiej, dyscyplina artystyczna - instrumentalistyka
 - **Protokół** Komisji Skrutacyjnej z głosowania w dniu 07.05.2015r. podczas posiedzenia Rady Wydziału Wokalno - Instrumentalnego w sprawie wszczęcia przewodu doktorskiego mgr Jadwigi Czarkowskiej, dyscyplina artystyczna - instrumentalistyka
 - **Uchwała** Rady Wydziału Wokalno - Instrumentalnego Akademii Muzycznej im. Karola Szymanowskiego w Katowicach z dnia 07.05.2015 r. w sprawie wyznaczenia promotora, dra hab. Romana Widaszka w przewodzie doktorskim mgr Jadwigi Czarkowskiej, dyscyplina artystyczna - instrumentalistyka
 - **Protokół** Komisji Skrutacyjnej z głosowania w dniu 07.05.2015r. podczas posiedzenia Rady Wydziału Wokalno - Instrumentalnego w sprawie wyznaczenia promotora, dra hab. Romana Widaszka w przewodzie doktorskim mgr Jadwigi Czarkowskiej, dyscyplina artystyczna - instrumentalistyka
 - wyciąg z protokołu posiedzenia Rady Wydziału Wokalno - Instrumentalnego Akademii Muzycznej im. Karola Szymanowskiego w Katowicach w dniu 07.05.2015r

- lista obecności członków Rady Wydziału Wokalno - Instrumentalnego Akademii Muzycznej im. Karola Szymanowskiego w Katowicach na posiedzeniu w dniu 07.05.2015r. uprawnionych do głosowania
- **Uchwała** Rady Wydziału Wokalno - Instrumentalnego Akademii Muzycznej im. Karola Szymanowskiego w Katowicach z dnia 25.09.2015 r. w sprawie wyznaczenia recenzenta, prof. dra hab. Bogdana Ocieszaka w przewodzie doktorskim mgr Jadwigi Czarkowskiej, dyscyplina artystyczna - instrumentalistyka
- **Protokół** Komisji Skrutacyjnej z głosowania w dniu 25.09.2015r. podczas posiedzenia Rady Wydziału Wokalno - Instrumentalnego w sprawie wyznaczenia recenzenta, prof. dra hab. Bogdana Ocieszaka w przewodzie doktorskim mgr Jadwigi Czarkowskiej, dyscyplina artystyczna - instrumentalistyka
- **Uchwała** Rady Wydziału Wokalno - Instrumentalnego Akademii Muzycznej im. Karola Szymanowskiego w Katowicach z dnia 25.09.2015 r. w sprawie wyznaczenia recenzenta, dra hab. Pawła Krauzowicza w przewodzie doktorskim mgr Jadwigi Czarkowskiej, dyscyplina artystyczna - instrumentalistyka
- **Protokół** Komisji Skrutacyjnej z głosowania w dniu 25.09.2015r. podczas posiedzenia Rady Wydziału Wokalno - Instrumentalnego w sprawie wyznaczenia recenzenta, dra hab. Pawła Krauzowicza w przewodzie doktorskim mgr Jadwigi Czarkowskiej, dyscyplina artystyczna - instrumentalistyka
- wyciąg z protokołu posiedzenia Rady Wydziału Wokalno - Instrumentalnego w dniu 25.09.2015r.
- lista obecności członków Rady Wydziału Wokalno - Instrumentalnego Akademii Muzycznej im. Karola Szymanowskiego w Katowicach na posiedzeniu w dniu 25.09.2015r. uprawnionych do głosowania

Oceniając przygotowanie pani Jadwigi Czarkowskiej od strony formalnej pragnę podkreślić, że dokumentacja Doktorantki została starannie przygotowana i czytelnie ułożona według logicznego zamysłu. Zawiera ona wniosek o wszczęcie przewodu doktorskiego w dziedzinie sztuk muzycznych w dyscyplinie artystycznej - Instrumentalistyka (specjalność - gra na klarnecie), kserokopię plakatu potwierdzającego prezentację dzieła artystycznego, uwierzytelnioną kserokopię dyplomu ukończenia studiów wyższych, kserokopię suplementu do dyplomu, kwestionariusz osobowy wraz ze zdjęciem, uwierzytelnioną kserokopię dowodu osobistego, życiorys, propozycję tematu oraz koncepcję pracy doktorskiej **pt. "Klarnet basowy w polskiej muzyce solowej i kameralnej"**, wykaz bibliografii, propozycję osoby promotora, wybór dyscypliny dodatkowej: języka angielskiego i historii sztuki jako egzaminów doktorskich, oświadczenie wyrażenia zgody na pełnienie funkcji przez promotora, wykaz i opis dorobku twórczego i artystycznego: konkursy (3), koncerty solowe (3), koncerty kameralne (25), koncerty orkiestrowe (42), płyty (7). W dalszej części dokumentacja zawiera kserokopie programów koncertów, afiszy.

Do dokumentacji dołączona została praca doktorska, na którą składają się: dzieło artystyczne, zarejestrowane na płycie CD oraz opis tego dzieła **pt. "Klarnet basowy w polskiej muzyce solowej i kameralnej"**,
 Opis dzieła, poświęcony muzyce solowej i kameralnej na klarnet basowy, zwraca uwagę swoją starannością formalną i edytorską. Rzetelność opracowania świadczy o profesjonalizmie i wnikliwości Doktorantki.

Podstawowe dane o Kandydacie

Pani **Jadwiga Czarkowska** naukę gry na klarncie rozpoczęła w warszawskim Zespole Szkół Muzycznych im. Emila Młynarskiego, a następnie kontynuowała w Szkole Muzycznej II stopnia im. Józefa Elsnera. Od roku 2006 studiowała w katowickiej Akademii Muzycznej w klasie prof. Andrzeja Janickiego, pod kierunkiem dr hab. Romana Widaszka. W latach 2002 - 2012 uczestniczyła w licznych warsztatach i kursach mistrzowskich prowadzonych przez takich artystów i pedagogów jak: Edward Brünner, Oriol Romani, Florent Héau, Antonio Saiote, Arnaud Leroy, Matthias Müller.

Już w czasie studiów zainteresowała się bliżej klarinetem basowym, który niebawem stał się jej drugą pasją. Często koncertowała reprezentując Uczelnię na zewnątrz otrzymując znakomite recenzje, m.in. podczas wykonania improwizacji jazzowej Erica Dolphy.

Krótko po studiach, w roku 2013, podczas festiwalu *Łańcuch X* w warszawskiej Filharmonii Narodowej, dokonała prawykonania dedykowanego jej utworu Wojciecha Opalki *D.N.A.*, wspólnie z orkiestrą festiwalową pod dyrekcją Wojciecha Michniewskiego.

Często występuje jako muzyk kameralista w różnorodnych formacjach instrumentalnych, zapraszana do udziału w przedsięwzięciach festiwalowych poświęconych zarówno muzyce nowej, jak i dawnej. Należy tu wspomnieć o festiwalach *Warszawska Jesień*, *World Music Days*, *Brand New Music*, *Festiwal Muzyki Nowej* bratysławski festiwal *Melos Ethos*, krakowski *Festiwal Muzyki Polskiej* i wiele innych. Kandydatka współpracowała z następującymi zespołami: *Sinfonia Varsovia*, *Krakowska Orkiestra Festiwalowa*, *Orkiestra Kameralna Miasta Tychy- AUKSO*, *Płocka Orkiestra Symfoniczna*.

Od 2012 roku jest pierwszą klarncistką *Orkiestry Muzyki Nowej*, z którą zagrała wiele koncertów w kraju i za granicą, dokonując licznych prawykonań. Wzięła też udział w nagraniu płyty (DUX) z muzyką Witolda Lutosławskiego na orkiestrę kameralną.

Pani Jadwiga Czarkowska dodatkowo realizuje się zawodowo jako nauczyciel klarnetu w Państwowej Szkole Muzycznej I stopnia w Płońsku a jej uczniowie odnoszą sukcesy podczas konfrontacji artystycznych.

Doktorantka za swój ważny cel artystyczny przyjęła propagowanie klarnetu basowego, nie tylko grając na tym instrumencie, ale współpracując z kompozytorami. Przedstawia twórcom możliwości wykonawcze klarnetu basowego, animując powstawanie nowego repertuaru przeznaczonego na ten instrument.

Ocena pracy doktorskiej

Praca doktorska pani Jadwigi Czarkowskiej *Klarinet basowy w polskiej muzyce solowej i kameralnej*, przygotowana pod kierunkiem prof. dr. hab. Romana Widaszka to spójne merytorycznie, wyraziste i zarazem bogate w swej różnorodności dzieło artystyczne oraz jego muzykologiczny opis.

Zarejestrowane na płycie CD, wybrane przez Doktorantkę utwory to:

- **4 Phases for 2 na marimbę i klarinet basowy Tomasza Jakuba Opalki**
- **Oscillations of Presence na klarinet basowy i klarinet kontrabasowy Dominika Karskiego**

- **Różany ogród na klarnet basowy i baryton Zbigniewa Bargielskiego**
- **D.N.A.- Koncert na klarnet basowy i zespół instrumentalny Tomasza Jakuba Opalki**

Do wykonania powyższych kompozycji Artystka zaprosiła: grającego na marimbie Wojciecha Herzyka, na klarnecie kontrabasowym Leszka Pietronia, śpiewającego partię barytonową Adriana Janusa, oraz katowicką Orkiestrę Muzyki Nowej pod dyrekcją Szymona Bywalca.

Nagranie zrealizowano: 6 stycznia 2018 w sali koncertowej Akademii Muzycznej w Katowicach (Kompozycje Phases for 2 T.J. Opalki oraz Różany ogród Z. Bargielskiego; realizator nagrania: Grzegorz Stec), 22.07.2018 w auli im. Bolesława Szabelskiego w katowickiej Akademii Muzycznej (Dominika Karskiego Oscillations of Presence) oraz 6 grudnia 2015 w sali kameralnej NOSPR (D.N.A. T. J. Opalki; realizacja: Wojciech Marzec i Piotr Grabowski).

Pierwszy z zaprezentowanych utworów to niezwykle duet, w którym podstawą założenia interpretacyjnego stało się wykorzystanie niepowtarzalnych brzmień instrumentów, współtworzących wyjątkowe odcienie rzadko spotykanej barwy, nadającej kompozycji ciemny, tajemniczy i zarazem ciepły klimat.

W kolejnym utworze, według egzystencjalnego zamysłu kompozytora, artyści winni przedstawić słuchaczowi za pomocą dźwięków różne formy bytu. Mimo iż ambitne założenie, bez przybliżenia jego zasad odbiorcom, wydaje się niemożliwe do zrealizowania, to jednak Wykonawcy, dzięki stosowanym nowoczesnym technikom gry wyraźnie oddziałują na emocje słuchacza, pobudzając emocje i wyobraźnię. Wykonanie utworu, w którym brak towarzyszącego instrumentu harmonicznego stwarza dodatkowe możliwości, dając artystom swobodę wypowiedzi, z drugiej jednak strony jest trudnym wyzwaniem, gdyż zobowiązuje wykonawców do kontrolowania struktury melodycznej. Trzeba przyznać, że oboje muzycy znakomicie sprostali tym zadaniom, tworząc świetnie zgrany i doskonale brzmiący duet.

Odmiennym od poprzednich, wokalnie-instrumentalnym dziełem jest „Różany ogród” – trzeci z kolei nagrany utwór. Muzyka klarnetu wyraźnie służy tu podkreśleniu tekstu i w tej roli sprawdza się znakomicie, budując nastrój z zapachem róż i zatrzymanym we wspomnieniach czasem w tle.

Finałowa kompozycja, zarejestrowana na płycie, to dzieło T.J. Opalki, dedykowane pani Czarkowskiej, co z pewnością znacząco wpływa na sposób odniesienia Artystki do prezentowanych muzycznych treści. Koncert, znakomicie wykonany przez Doktorantkę oraz towarzyszącą jej orkiestrę, w swoim bogato zróżnicowanym charakterze stworzył możliwość zaprezentowania wirtuozowskich oraz interpretacyjnych umiejętności, jakie posiada pani Czarkowska. Śmiało można powiedzieć, że takie wykonania doskonale popularyzują trudną nieraz w odbiorze muzykę współczesną.

Po wysłuchaniu wszystkich zawartych na płycie utworów, z pełnym przekonaniem stwierdzam, że zaprezentowane w nich, głęboko przemyślane koncepcje interpretacyjne stanowią dzieło dojrzałej, w pełni ukształtowanej muzycznie Artystki, która każdy utwór wykonuje z charakterystycznym dla siebie temperamentem.

Operowanie przyjemnym, pełnym i ciepłym dźwiękiem, przy bardzo dobrej intonacji i urozmaiconej artykulacji pozwala na wydobywanie wszelkich zamysłów kompozytorskich, nawet o charakterze filozoficzno-egzystencjalnym. Sposób prowadzenia linii melodycznej, uwzględniający niuanse rytmiczne, melodyczne czy harmoniczne, świadczy o doskonałym warsztacie klarnetowym, w którym istotne jest sprawianie wrażenia lekkości wykonania i wirtuozowskiego kunsztu, oddziałującego na słuchacza.

Niezwykle cenne w promowaniu muzyki klarnetowej jest ukazanie różnorodności barw klarnetu basowego i jego specyficznych możliwości w tworzeniu homogenicznych współbrzmień z muzycznymi partnerami. Doktorantka doskonale sobie z tym radzi, oddając bogactwo złożonych formalnie utworów w idealnym połączeniu ze wszystkimi muzycznymi partnerami. W wyniku tej niebagatelnej interakcji podkreślone zostały walory brzmieniowe instrumentów oraz umiejętności muzyków.

Wyraźnie dostrzegalna łatwość w posługiwaniu się instrumentem, nienaganne opanowanie różnorodnych technik i efektów brzmieniowych w połączeniu z talentem i wrażliwością, jakie prezentuje pani Czarkowska, przyniosły świetny rezultat w postaci dzieła artystycznego, które z pełną satysfakcją uznaję za bardzo wartościowe.

Praca doktorska pani Jadwigi Czarkowskiej stanowi niezwykle interesujący i oryginalny wywód, w którym Autorka wnikliwie, z doskonałą znajomością zagadnień ukazuje bogactwo nowatorskich rozwiązań, stosowanych we współczesnej muzyce przeznaczonej na klarnet basowy. Niezwykle cenny jest pierwszy rozdział pracy, poświęcony różnorodnym technikom wydobywania dźwięku, co ma niezmiernie ważne znaczenie w uwydatnieniu kompozytorskiego warsztatu i artystycznego przesłania, zawartego w wybranych przez panią Czarkowską utworach. Autorka, szczegółowo opisując każdą z nowatorskich technik, omawia spodziewane efekty ich stosowania, mające ogromne znaczenie w interpretacji współczesnych dzieł. Przedstawienie w przystępny sposób wskazówek wykonawczych oraz związanych z nowymi technikami trudności stanowi bezcenne źródło wiedzy dla każdego, a szczególnie młodego muzyka – klarnecisty, pragnącego doskonalić i wzbogacać swój warsztat artystyczny.

Kolejne rozdziały pracy przynoszą zaprezentowanie wybranych kompozytorów XX i XXI wieku, którzy swoimi dziełami udowadniają, jak ciekawa jest literatura muzyczna, w której istotną rolę odgrywa klarnet basowy. Wybór, jakiego dokonała pani Czarkowska, ukazuje w pełni przemyślane, świadome, rzetelne merytorycznie podejście naukowe, dzięki któremu Doktorantka nie tylko wydoobyła różnorodność i niezwykle interesujące możliwości techniczne instrumentu, ale też ukazała wartość mało znanej literatury klarnetowej, atrakcyjnej zarówno dla wykonawców, jak i słuchaczy.

Kreatywne podejście do tematu pracy, przystępny, jasny i logicznie konsekwentny wywód oraz spójna kompozycja pracy świadczą o dojrzałym poszukiwaniu nowych rozwiązań brzmieniowych i podporządkowanej im technice wykonawczej, którą z pewnością dysponuje pani Czarkowska. Z pełnym przekonaniem podkreślam wyjątkowość zaprezentowanej pracy, stanowiącej cenną pozycję dydaktyczną w dziedzinie muzyki klarnetowej.

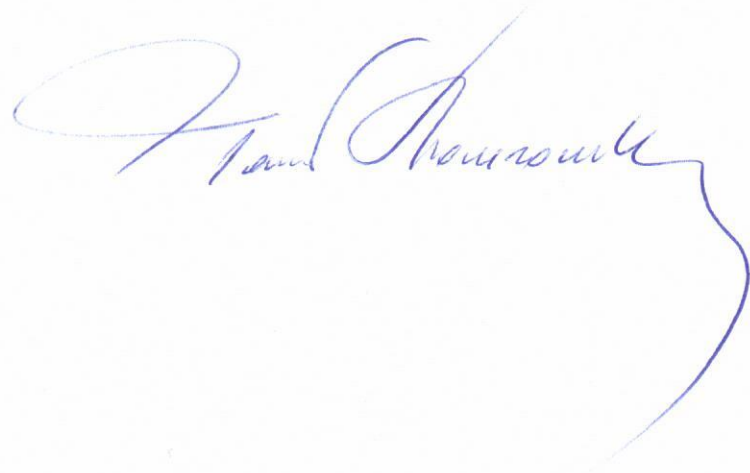
Zawartość merytoryczna, bogata bibliografia, liczne przykłady nutowe i przypisy oraz dołączona partytura koncertu T. Opałki czynią z teoretycznej części pracy doktorskiej wartościowe przedsięwzięcie naukowo-dydaktyczne, stanowiące znakomity przykład doskonałego opanowania rzemiosła muzyka-artysty.

Z satysfakcją oceniam pracę pani Czarkowskiej jako wyróżniającą.

Konkluzja

Praca doktorska mgr Jadwigi Czarkowskiej, prezentująca w bogaty, wnikliwy i różnorodny sposób możliwości artystyczne, jakie posiada klarnet basowy, jest dziełem

niezmiernie wartościowym, stanowiącym przykład wnikliwego, rzetelnego opracowania zagadnienia oraz doskonałego opanowania przez Doktorantkę muzycznego rzemiosła. Stwierdzam, iż mgr Jadwiga Czarkowska w przedstawionej pracy doktorskiej wykazała się dojrzałością i samodzielnością artystyczną, popartą wiedzą teoretyczną i praktyczną. W sposób wyczerpujący przedstawiła zagadnienie, zawarte w tytule pracy. W moim przekonaniu praca doktorska mgr Jadwigi Czarkowskiej spełnia wymagania art. 13 ust. 1 Ustawy z dnia 14 marca 2003 roku. Pozytywnie oceniam efekty podjętych przez Doktorantkę działań.

Prof. dr hab. Bogdan Ocieszak, Akademia Muzyczna w Gdańsku
Dziedzina: sztuki muzyczne
Dyscyplina: instrumentalistyka

Gdańsk, dnia 27.11.2018

Opinia dotycząca pracy doktorskiej pani **Jadwigi Czarkowskiej**

Zleceniodawca opinii

Akademia Muzyczna im. Karola Szymanowskiego w Katowicach, pismo z dnia 5 listopada 2018.

Zlecenie zostało podjęte na podstawie ustawy z dnia 14.03.2003 roku, tekst jednolity o stopniach i tytule naukowym oraz stopniach i tytule w zakresie sztuki (Dz.U. z 2014 poz.1852,t.j. z późn. zm.).

Dotyczy

Uchwały Rady Wydziału Wokalno-Instrumentalnego Akademii Muzycznej w Katowicach z dnia 25 września 2015, w sprawie powierzenia mi obowiązków recenzenta w przewodzie doktorskim pani mgr Jadwigi Czarkowskiej.

Razem ze wspomnianym wyżej pismem, otrzymałem pracę doktorską pani mgr Jadwigi Czarkowskiej: *Klarnet basowy w polskiej muzyce solowej i kameralnej*, dokumentację Doktorantki oraz opis dotychczas podjętych czynności przewodowych.

Podstawowe wiadomości o Kandydatce

Pani **Jadwiga Czarkowska** rozpoczęła naukę gry na klarncie w warszawskim Zespole Szkół Muzycznych im. Emila Młynarskiego, kontynuowała tamże w Szkole Muzycznej II stopnia im. Józefa Elsnera. Od roku 2006 studiowała w katowickiej Akademii Muzycznej w klasie prof. Andrzeja Janickiego, pod kierunkiem dr hab. Romana Widaszka. Jeszcze przed studiami, a także w ich trakcie i po ukończeniu, uczestniczyła w licznych warsztatach i kursach mistrzowskich. Miała możliwość pracy pod kierunkiem takich postaci jak: Edward Brünner, Oriol Romani, Florent Héau, Antonio Saiote, Arnaud Leroy, Matthias Müller.

Kandydatka już w czasie studiów zainteresowała się bliżej klarnetem basowym, który miał się następnie stać jej główną specjalizacją. W roku 2011, jeszcze będąc studentką, otrzymała znakomitą recenzję na łamach *Ruchu Muzycznego*. Recenzja dotyczyła jej występu w roli klarnecistki basowej, podczas wykonania improwizacji jazzowej Erica Dolphy.

Krótko po studiach, w roku 2013, podczas festiwalu *Łańcuch X* w warszawskiej Filharmonii Narodowej, dokonała prawykonania dedykowanego jej utworu Wojciecha Opałki *D.N.A.*, wspólnie z orkiestrą festiwalową pod dyrekcją Wojciecha Michniewskiego.

Pani Jadwiga Czarkowska od dawna występuje jako muzyk kameralista w zróżnicowanych formacjach, odnosząc również na tym polu sukcesy (wyróżnienie na festiwalach klarnetowych w Szczecinie- 2008 oraz w Piotrkowie Trybunalskim- 2009). Wraz z kilkoma innymi znakomitymi muzykami została też zaproszona do nagrania z Kwartetem Śląskim utworu Andrzeja Krzanowskiego *Con Vigore* na płytę, którą nominowano do nagrody *Fryderyka*.

Ważną rolę w kształtowaniu warsztatu Doktorantki miał Jej czynny, instrumentalny udział w przedsięwzięciach festiwalowych poświęconych tak

muzyce nowej, jak i dawnej. Należy tu wspomnieć o festiwalach *Warszawska Jesień*, *World Music Days*, *Brand New Music*, *Festiwal Muzyki Nowej* bratysławski festiwal *Melos Ethos*, krakowski *Festiwal Muzyki Polskiej* i wiele innych. Kandydatka współpracowała z następującymi zespołami: *Sinfonia Varsovia*, *Krakowska Orkiestra Festiwalowa*, *Orkiestra Kameralna Miasta Tychy- AUKSO*, *Płocka Orkiestra Symfoniczna*.

Doktorantka od roku 2012 jest pierwszą klarncistką *Orkiestry Muzyki Nowej*, z którą zagrała wiele koncertów w kraju i za granicą, dokonując licznych prawykonaniań. Wzięła też udział w nagraniu płyty (DUX) z muzyką Witolda Lutosławskiego na orkiestrę kameralną.

Od września 2013 pani Jadwiga Czarkowska naucza w Państwowej Szkole Muzycznej w Płońsku, jej uczniowie odnoszą sukcesy podczas konfrontacji artystycznych.

Doktorantka za swój ważny cel artystyczny przyjęła propagowanie klarnetu basowego w Polsce. Nie tylko gra na tym instrumencie, ale współpracuje z kompozytorami. Przedstawia twórcom możliwości wykonawcze klarnetu basowego, animując powstawanie nowego repertuaru przeznaczonego na ten instrument. Aranżowała krótkie prezentacje, podczas których pokazywała różnorodne efekty brzmieniowe oraz możliwości techniczne tego instrumentu. Pierwszą kompozycją, która dzięki temu powstała, jest prezentowany jako część Dzieła Artystycznego utwór Tomasza Jakuba Opałki zatytułowany *4 Phases for 2*.

Ocena pracy doktorskiej

Praca doktorska - dzieło artystyczne Pani mgr Jadwigi Czarkowskiej: ***Klarnet basowy w polskiej muzyce solowej i kameralnej*** składa się z zapisu Dzieła Artystycznego, dokonanego na płycie CD, zawierającej nagrania następujących utworów: ***4 Phases for 2*** na marimbę i klarnet basowy Tomasza Jakuba Opałki,

Oscillations of Presence na klarnet basowy i klarnet kontrabasowy Dominika Karskiego, *Różany ogród* na klarnet basowy i baryton Zbigniewa Bargielskiego i *D.N.A.- Koncert na klarnet basowy i zespół instrumentalny* Tomasza Jakuba Opałki, oraz opisu tegoż Dzieła w formie drukowanej. W pierwszym z dwóch utworów Tomasza Jakuba Opałki artystce towarzyszy grający na marimbie Wojciech Herzyk, w kompozycji Dominika Karskiego na klarnecie kontrabasowym gra Leszek Pietroń, partię barytonową w dziele Zbigniewa Bargielskiego śpiewa Adrian Janus, zaś w *D.N.A.* T.J. Opałki Kandydatka wystąpiła z katowicką Orkiestrą Muzyki Nowej pod dyrekcją Szymona Bywalca.

Kompozycje *Phases for 2* T.J. Opałki oraz *Różany ogród* Z. Bargielskiego zarejestrowane zostały 6 stycznia 2018 w sali koncertowej Akademii Muzycznej w Katowicach; realizatorem nagrania był Grzegorz Stec. Utwór Dominika Karskiego *Oscillations of Presence* nagrano 22.07.2018 w auli im. Bolesława Szabelskiego w katowickiej Akademii Muzycznej, zaś nagranie *D.N.A.* T. J. Opałki pochodzi z koncertu w sali kameralnej NOSPR, który miał miejsce 6 grudnia 2015. Nagranie realizowali Wojciech Marzec i Piotr Grabowski.

Płytę CD otwiera *4 Phases for 2* na marimbę i klarnet basowy Tomasza Jakuba Opałki. Z opisu dzieła artystycznego dowiadujemy się, że utwór powstał z inspiracji Kandydatki, która, zafascynowana połączeniem barwy dwóch ciemnobrzmiących instrumentów, podzieliła się swoim pomysłem z kompozytorem. W efekcie powstała ciekawa kompozycja, stanowiąca duet równorzędnych partii, uzupełniony o dwie kadencja klarnetu basowego. W głosie tego instrumentu wykorzystane są możliwości współczesnej techniki wydobywania dźwięków: key click z powietrzem, slap tongue i multifony.

Na drugiej ścieżce płyty znajduje się *Oscillations of Presence* na klarnet basowy i klarnet kontrabasowy Dominika Karskiego. Utwór ten jest przekształconą przez kompozytora częścią większej kompozycji- *Streams Within*, powstałej na

zamówienie australijskiego zespołu Libra Ensemble. Kompozytor, według słów Doktorantki, „posługując się materiałem dźwiękowym, bada różne typy i stopnie bycia, od stanu bliskiego nieistnieniu aż do bezpośredniego i niekwestionowanego bycia”. Jak się jednak wydaje, słuchacz przywykły do bardziej tradycyjnej muzyki, tytułowe oscylacje bytów skojarzy z dość często i w różnych prędkościach stosowanym vibrato. W tym utworze również oba instrumenty korzystają z szerokiej palety współczesnych możliwości technicznych.

Zbigniew Bargielski, którego *Różany ogród* zajmuje trzecie miejsce na płycie, napisał swój utwór już po swych uzupełniających studiach u Nadii Boulanger w Paryżu. Kompozycja powstała w austriackim Grazu, dokąd twórca wyjechał na wiele lat. Po raz pierwszy w *Różanym ogrodzie* Bargielski zastosował własną technikę, tzw. system centrowy, polegający na przetwarzaniu jednego lub kilku dźwięków, bądź też interwału, co ma stworzyć swego rodzaju bazę, rozpoznawalną przez słuchacza. W tej kompozycji, obok Doktorantki, występuje też śpiewak-baryton. To duet, rodzaj sofistycznego dialogu, w którym zmienia się prowadzący, choć polski tekst Czesława Miłosza, który przetłumaczył poemat *Burnt Norton* autorstwa Thomasa Stearnsa Eliota, odgrywa rolę nadrzędną. Trochę szkoda, że wokalista nie do końca sprostał bardzo trudnemu zadaniu; rozmiary podawanych przez niego interwałów nie zawsze są precyzyjne.

Płytę CD zamyka największa prezentowana kompozycja, *D.N.A.- Koncert na klarnet basowy i zespół instrumentalny* Tomasza Jakuba Opałki, utwór powstały dla Doktorantki i jej dedykowany. To bardzo zwarte, komunikatywne dzieło, wykonane zostało przez Jadwigę Czarkowską i towarzyszącą jej orkiestrę w sposób porywający. Urzeka paletą barw, rytmów i struktur. Niemała w tym zapewne zasługa Szymona Bywalca, dyrygującego Orkiestrą Muzyki Nowej. Nie wahałbym się postawić tezy, że ta właśnie kompozycja i w tym wykonaniu mogłaby służyć, jako modelowy wzór dla propagowania nowej muzyki wśród ludzi młodych, czy też nieprzekonanych.

Jadwiga Czarkowska w przedstawionych nagraniach prezentuje spójną i czytelną koncepcję. Operuje pięknie brzmiącym, równym w całej skali dźwiękiem. Potrafi zmieniać, w zależności od potrzeb, barwę brzmienia. Znakomita technika klasyczna i opanowanie współczesnych sposobów gry na klarnecie, w połączeniu z naturalną i wysoce rozwiniętą muzykalnością sprawia, że mamy do czynienia z artystką w pełni ukształtowaną, znakomicie współpracującą ze współwykonawcami.

Praca pisemna, omawiająca Dzieło Artystyczne, stanowi swoiste kompendium wiedzy dla kompozytorów, chcących pisać na klarnet basowy. Pierwszy rozdział zawiera encyklopedyczne wręcz przedstawienie współczesnych technik wydobywania dźwięku z klarnetu. Kolejne rozdziały, zawierające omówienie poszczególnych kompozycji, ich budowy i trudności wykonawczych, poprzedzone zostały obszernymi notami biograficznymi kompozytorów, a także informacją o ich dorobku twórczym i metodach komponowania. O ile, z jednej strony, te fragmenty mogą się wydać zbyt obszerne, o tyle z drugiej strony, zawierają niezwykle cenne informacje, którą trudno byłoby zdobyć gdzie indziej.

Ciekawe bardzo są spostrzeżenia Autorki na temat zapisu prezentowanych utworów, a także stosunku kompozytorów do wykonawców, czy raczej różnych możliwości wykonawczych. Dominik Karski na przykład niezwykle szczegółowo opisuje swój utwór, nie pozostawia zbyt wiele przestrzeni dla wykonawcy, który chciałby dołożyć nieco swojej inwencji melodycznej. Precyzyjnie wskazuje sposób użycia współczesnych technik, nie znosząc „tłoku na estradzie” komponuje na składy maksimum pięcioosobowe. Tomasz Jakub Opałka z kolei znacznie bardziej preferuje kompozycje z udziałem orkiestry.

W tekście pracy znajdujemy liczne przykłady nutowe, stanowiące oparcie dla wniosków formułowanych przez Kandydatkę. Praca zawiera też bibliografię, właściwie sporządzone przypisy, spis przykładów nutowych i, w aneksie, partyturę dzieła T. J. Opałki *D.N.A.*

Konkluzja

Pani mgr Jadwiga Czarkowska to niewątpliwie bardzo zdolna, dynamiczna i w pełni ukształtowana artystka. Wysokiej klasy warsztat instrumentalny i szczególny zapał do popularyzowania swego instrumentu czyni ją osobą wyjątkową. Już teraz można stwierdzić, że ma wielkie zasługi dla muzyki granej na klarnecie basowym. Bezsporne są walory artystyczne przedstawionej muzyki, w dużej części powstałej z inspiracji Doktorantki.

Stwierdzam, że Kandydatka wykazała się wrażliwością i umiejętnością samodzielnego prowadzenia pracy artystycznej, stosowną wiedzą teoretyczną, a jej praca doktorska, stanowiąc oryginalne dokonanie artystyczne, spełniła wymagania art. 13 ust. 1 ustawy z dnia 14.03.2003 roku.

Pracę przyjmuję z ogromną satysfakcją.

BOGDAN OCIEŚĆ